

Citace záznamu

Vladislava Říhová, Kostel Nalezení sv. Kříže – Moravská Třebová, fragmenty štukové dekorace klenby, *Renesanční a manýristické štukatéřství v Čechách a na Moravě* (online databáze), <https://stuky.upce.cz/node/556>, vyhledáno 26. 4. 2024.

Kostel Nalezení sv. Kříže - Moravská Třebová, fragmenty štukové dekorace klenby

Číslo záznamu: 556

Bližší určení díla: dekorace klenby (konzoly a fragment žebra)

Památkově chráněno, č. úskp: 33533/6-3224

Umístění: klenba lodi

Date: 1603 až 1605

Moravská Třebová, kostel Nalezení sv. Kříže, celkový pohled na východní stranu kostela (foto Vojtěch Krajíček, září 2018).

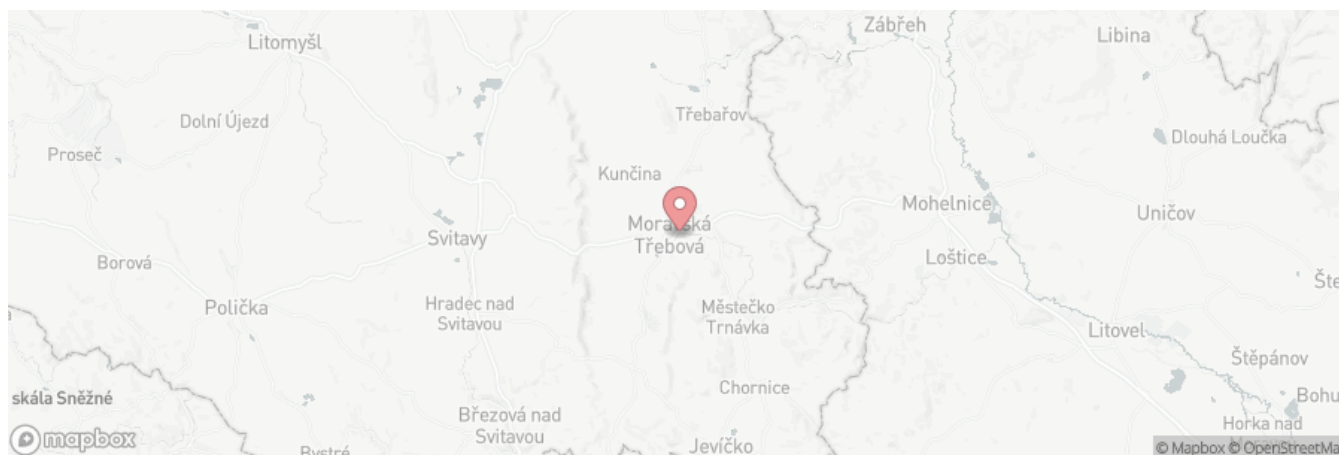
Anotace

Kostel Nalezení sv. Kříže je novostavbou z let 1603–1605 od slezského stavitele Andrease Balzera. Z částečně zachovaného dobového vyúčtování je zřejmé, že za kamenické práce se platilo mistru Christophovi. Štukatéri ve vyúčtování nejsou zmiňováni. Z dekoru se dodnes zachoval pouze fragment v podobě štukových konzol zaklenutí lodí a empory. Zachovala se i část žebra tvořená pletencem. Štuková kompozice zanikla při pozdně barokní úpravě prostoru.

Abstract

The Church of the Holy Cross is a new building from 1603-1605 by the Silesian builder Andreas Balzer. The partially preserved account shows that the stonework was paid to Master Christoph. The plasterers are not mentioned in the bill. Only a fragment of the decoration has survived in the form of the stucco consoles of the nave arches and the emporium. A part of the ribs made of plaiting has also been preserved. The stucco composition disappeared during the late Baroque reconstruction of the space.

Kraj	Okres	Obec	Katastr
Pardubický kraj	Svitavy (okres)	Moravská Třebová	Moravská Třebová
Ulice, čp. / č. o.		GPS	
		49.758675264343, 16.67327152814	

Technika štku	Materiálová skladba	Povrchové úpravy	Původnost
Vytlačovaný štuk.	V rámci projektu nebyla provedena materiálová analýza ani restaurátorské sondy. Z vizuálního průzkumu je patrné, že se jedná o vápenný štuk.	monochromie (stávající stav) Na některých místech je na štku patrný okrový nátěr, pod ním jsou ještě vrstvy bílých nátěrů. Bez materiálové analýzy či sondážního průzkumu nelze určit, zda je okrová barevnost autentická z doby vzniku výzdoby.	Původní stav s druhotnými zásahy

Uměleckohistorický popis

Hřbitovní kostel Nalezení sv. Kříže postavený na kopci nad Moravskou Třebovou fungoval už v závěru 15. století. V roce 1602 městská rada rozhodla o demolici středověké budovy a jejím nahrazení novostavbou. Stavitel Andreas Balzer ze slezské Nisy zde na obdélném půdorysu realizoval halový prostor. Širší hlavní loď je od užších vedlejších oddělena hrotitými oblouky sklenutými na masivní sloupy s polygonálním půdorysem. Na loď navazuje polygonálně uzavřený presbytář. Kostelní novostavba vznikala mezi lety 1603–1605 a o rok později se vybavovala mobiliářem. Klenba musela být i s dekorem hotová nejpozději v roce 1605. Kromě Andrease Balzera je zde jménem doložen také sochařský mistr Christoph, kterému se platilo za kamenické prvky (sloupy, ostění atp.). Interiér kostela byl náročně vybaven, ale jeho renesanční podoba byla několikrát upravena. Poprvé zřejmě v souvislosti s rekatolizací a novým vysvěcením v roce 1631, kdy byly odstraněny náhrobky a epitafy, dále v barokním období a na přelomu 19. a 20. století, kdy byla realizována současná výmalba lodi.

Interiér kostela je sklenut valenými klenbami s trojbokými výsečemi. Původní štuková dekorace se zachovala jen ve fragmentech v podobě konzol a dekorativních žeber. Konzoly byly dříve označovány jako pískovcové (Říhová 2011, s. 127), jsou však provedeny z vytlačovaného štku a v jednom případě se dekorace opakuje, tedy byla vytlačena ze stejné formy. Výběhy na severní a jižní stěně jsou opatřeny dekorem okřídlené andílčí hlavičky, vegetabilního závěsu, či části pásového ornamentálního dekoru s hlavičkou ve středu. V koutech se zachovaly kuželové konzoly opatřené kanelurou a zubořezem. Při restaurování renesančních maleb interiéru byla odhalena také původní okrová barevnost některých konzol. Okrová byla i žebra, která tvořila základ dekorativního klenebního vzorce. V koutě lodi u vítězného oblouku se v prostoru za bočním oltářem zachovala destruovaná žebra tvořená masivním pletencem rámovaným kulatými perlami perlovce. O rozmístění dekorativních žeber si můžeme z části udělat představu díky negativním otiskům v ploše klenby patrným při ostrém bočním osvětlení. V hlavní lodi bylo centrální kosočtverečné zrcadlo vytvořené křížením žeber stýkajících se v kruhových svornících. Další plochy členila atektonicky umístěná křížící se žebra.

Historické zásahy / opravy

V roce 2002 byly v interiéru restaurovány fragmenty renesančních iluzivních rámců a v rámci tohoto zásahu byly také odhaleny okrové nátěry na některých konzolách. Na jiných byla provedena sondáž odhalující stejnou původní úpravu.

Literatura

Alois Czerny, Die Friedhofskirche zu Mähr.-Trübau, in: *Bericht über die Tätigkeit des Vereines im 30. Vereinsjahre von 1. Jänner bis 31. Dezember 1902*, Mährisch Trübau 1903.

Dana Christianová – Jan Sedlák, Hřbitovní kostel Nalezení sv. Kříže, in: Jan Sedlák (ed.), *Cesta od renesance k baroku. Slavné stavby Moravské Třebové*, Praha 2012, s. 39–43.

Gustav Korkisch, *Geschichte des Schönhengstgaues*, Teil 1, München 1966, s. 257.

Zdeněk Kudělka, Prameny ke stavebním dějinám Moravské Třebové, *Umění IX*, 1961, s. 85–88.

Vladislava Říhová, *Dílo sochařů, kameníků a štukatérů počátku 17. století. Moravskotřebovsko*, Litomyšl 2011, s. 122–127.

Prameny

Archiv Fakulty restaurování Univerzity Pardubice: Jiří Látal, *Moravská Třebová - restaurování nástěnných maleb v hlavní lodi a v bočních lodích kostela Nalezení sv. Kříže na Křížovém vrchu*, Litomyšl 1. 12. 2002.

Autoři záznamu

Vladislava Říhová

Datum poslední změny

26.5.2023

Fotodokumentace současného stavu

Moravská Třebová, kostel Nalezení sv. Kříže, celkový pohled na severní a východní stranu kostela (foto Vojtěch Krajíček, září 2018).

Moravská Třebová, kostel Nalezení sv. Kříže, celkový pohled na východní stranu kostela (foto Vojtěch Krajíček, září 2018).

Moravská Třebová, kostel Nalezení sv. Kříže, celkový pohled na západní stranu kostela (foto Vojtěch Krajíček, září 2018).

Moravská Třebová, kostel Nalezení sv. Kříže, celkový pohled na severní stranu kostela (foto Vojtěch Krajíček, září 2018).

Moravská Třebová, kostel Nalezení sv. Kříže, celkový pohled na jižní stranu kostela (foto Vojtěch Krajíček, září 2018).

Moravská Třebová, kostel Nalezení sv. Kříže, zbytky štukového pásového dekoru nad bočním oltářem (foto Vojtěch Krajíček, září 2018).

Moravská Třebová, kostel Nalezení sv. Kříže, zbytky štukového pásového dekoru za bočním oltářem (foto Vojtěch Krajíček, září 2018).

Moravská Třebová, kostel Nalezení sv. Kříže, detail konzoly s tlačným štukovým dekorem a hlavičkou serafa (foto Vojtěch Krajíček, září 2018).

Moravská Třebová, kostel Nalezení sv. Kříže, detail konzoly s tlačným štukovým dekorem a hlavičkou serafa (foto Vojtěch Krajíček, září 2018).

Moravská Třebová, kostel Nalezení sv. Kříže, detail konzoly (foto Vojtěch Krajíček, září 2018).

Moravská Třebová, kostel Nalezení sv. Kříže, detail konzoly (foto Vojtěch Krajíček, září 2018).

Moravská Třebová, kostel Nalezení sv. Kříže, detail konzoly (foto Vojtěch Krajíček, září 2018).

Moravská Třebová, kostel Nalezení sv. Kříže, detail konzoly s tlačným štukovým dekorem a hlavičkou serafa (foto Vojtěch Krajíček, září 2018).

Moravská Třebová, kostel Nalezení sv. Kříže, detail konzoly s tlačným štukovým dekorem (foto Vojtěch Krajíček, září 2018).

Moravská Třebová, kostel Nalezení sv. Kříže, detail konzoly s tlačným štukovým dekorem a hlavičkou serafa (foto Vojtěch Krajíček, září 2018).